

znávaní vnějšího světa pomocí našich smyslů, ale i schopnost komunikovat náš vnitřní svět světu okolnímu. A proto si dovoluji tvrdit, že archetyp Matky může mít své uplatnění i v každodenním životě každého z nás.

Literatura

- Anzaldúa, Gloria (1987): *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza*. San Francisco: Aunt Late Books.
- Carrasco, David (1990): *Religions of Mesoamerica: Cosmology and Ceremonial Centers*. San Francisco: Harper.
- Castillo, Ana (Ed.) (1996): *Goddess of the Americas; la Diosa de las Américas: Writings on The Virgin of Guadalupe*. New York: Riverhead Books.
- Coe, Michael D. (1980): *The Maya*, London: Thames and Hudson.
- Collective work (1996): *Identidad y mestizaje*. Mexico D. F.: UAM.
- Díaz, Gizele and Rogers, Alan (1993): *The Codex Borgia: A Full-Color Restoration of the Ancient Mexican Manuscript*. New York: Dover Publications Inc.
- Furst, Jill L. (1978): *Codex Vindobonensis Mexicanus I: A Commentary*. Albany: State University of New York.
- Jung, Carl Gustav (1968): *Archetypes and the Collective Unconscious (Collected Works of C. G. Jung)*. New York: Routledge.
- León-Portilla, Miguel (2002): *Aztécká filozofie*. Praha: Argo.
- Lévy-Bruhl, Lucien (1923): *Primitive Mentality*. London: Macmillan.
- Marínez, José Luis (1989): *El "Códice florentino" y la "Historia general" de Sahagún*. Mexico D. F.: Archivo General de la Nación.
- Miller, Mary Elen and Karl Taube (1993): *The Gods and Symbols of Ancient Mexico and the Maya*. London: Thames and Hudson.
- Nebel, Richard (1995): *Santa María Tonantzín Virgen de Guadalupe. Continuidad y transformación religiosa en México*. Mexico D. F.: Fondo Cultural Económica.
- Rätsch, Christian (1999): *Bobové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator.
- Sahagún, Bernardino De (1979): *The War of Conquest: How It Was Waged Here in Mexico: The Aztecs' Own Story*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Taube, Karl (1993): *Aztec and Maya Myths*. London: British Museum Press.
- Tedlock, Denis (1996): *Popol Vuh, The Mayas Book of the Dawn and Life and the Glories of Gods and Kings*. New York: Touchstone.
- Williamson, Edwin (1992): *The Penguin History of Latin America*. London: Penguin Books.

„Sociálne materstvo“: Koncepcia a príbeh

Zuzana Kiczková

Už dávnejšie ma zaujala otázka: „Čím je legitimizovaný status materstva?“ V hľadani odpovedí sa hneď na začiatku objavila potrebná diferenciacia dvoch základných konceptov materstva: biologického a sociálneho. Príbehov zo života žien, ktoré korešpondujú s biologickým konceptom, je neúrekom. O to viac ma zaujal príbeh „sociálneho materstva“ Moniky S., vyrozprávaný v naratívnom interview v rámci projektu *Pamät' žien*.¹ Analyzovala som ho na pozadí utvorenej, v texte však explicitne neformulovanej „interpretačnej mriežky“, ktorej teoretické východisko tvorila koncepcia materstva Sary Ruddickovej. Zvolila som si ju a venujem jej väčšiu pozornosť kvôli dôsledkom, ktoré naštrbujú a spochybňujú viaceré rodové stereotypy viazané na mýtus materstva. Kladúc si otázku: „Prečo je v súvislosti s materstvom dôležitá ženská genealógia?“ inšpiratívne na mňa zapôsobili názory francúzskej filozofky Luce Irigarayovej a znovu-oslovili konštatovania Elisabeth Badinterovej.

Koncept biologického materstva

V biologickom koncepte je materstvo určené a vymedzené schopnosťou žien otehotnieť a porodiť dieťa. Samotné porodenie dieťaťa sa berie a uznáva ako potrebná príčina, respektíve dostatočný dôvod pre status materstva ako niečoho, čo je ženám prirodzené (v zmysle dané od prírody) a čím sa podstatne líšia od mužov. Spojenie medzi porodeným dieťaťom a matkou nie je určené len biologicky, ale aj právne, čiže zá-

¹ O projekte pozri: www.feminismus.cz/pametzen; www.womensmemory.net

konom. Teda na tomto biologickom fakte sa zakladá aj právne uznanie. V zákonoch sa materstvo priamo spája so samotným narodením dieťaťa, tvorí jeho esenciálne jadro. Právny mechanizmus síce môže pripúšťať aj adopciu, teda prijatie dieťaťa, ktoré žena neprodila, z hľadiska biologického materstva však dostáva označenie nevlastného (cudzieho) dieťaťa. V tomto prípade sa na status matky upozorňuje ako na adoptívnu matku, v starších pomenovaniach – macocha – často s negatívnymi konotáciami. Prísne sa stráži hranica rozlišovania medzi vlastnými t.j. biologickými matkami a nevlastnými t.j. cudzími, adoptívnymi matkami. V tomto chápaní byť matkou znamená porodiť dieťa/deti, a keďže táto reprodukčná schopnosť je tým najpodstatnejším rozlišovacím (biologickým) znakom medzi mužom a ženou, potom aj byť ženou v prvom rade a v podstate znamená byť matkou. Odtiaľto je už len malý krok k redukcii žien na matky ako na nositeľky/predstavitelky/reprezentantky biologickej nevyhnutnosti reprodukcie ľudského rodu. Uvediem jeden dlhší citát na ilustráciu takéhoto chápania, ktoré skutočne, ako správne konštatuje autorka, je predmetom kritiky feministických autoriek:

Z feministických radov je toto automatické stotožňovanie ženy a materstva často kritizované. Schopnosť plodiť je však prirodzená danosť, patriaca ženskému pohlaviu. Je preto len ťažko možné obísť tento dôležitý, bežný a pritom tak výnimočný moment v prirodzených danostiach ženy, v ktorých sa ženský rod a pohlavie stretávajú a súčasne definujú na základe jednoznačnej diferenciacie od mužov. Identifikácia je možná aj cez odmietnutie tejto danosti alebo zas naopak vysporiadaním sa s nedobrovoľnou odlišnosťou. Schopnosť plodiť je malý zázrak, ktorým je práve žene umožnené sprostredkovať dar nového života. Zrodenie, ako jeden zo stavov cyklu vzniku a zániku, vždy bolo predmetom najväčších a najposvätejších obradov. (Rajčanová 1999: 38)

Stotožnenie „ženskosti“ a materstva v zmysle reprodukčnej funkcie tvorí základný pilier patriarchálneho poriadku a jeho ideológie. „Táto ideológia je postavená na dvojnásobnom redukcionizme: najprv sa žena redukuje na matku a zároveň matka, resp. materstvo sa redukuje na akúsi biologickú funkciu. Inými slovami, z biologicky podmienenej reprodukčnej schopnosti žien vytvára táto ideológia mýtus, podľa ktorého (patriarchálnymi spoločenskými podmienkami skonštruované) materstvo je nevyhnutným a základným poslaním žien, je ich základnou, prirodzenou funkciou a zároveň i najvyšším cieľom, naplnením zmyslu ich životov.“ (Szapuová 2006) Pod rúskom glorifikácie materstva sa zároveň realizuje

aj kontrola reprodukcie. Ďalším negatívnym dôsledkom je umiestnenie žien/matiek do privátnej sféry ako efektívny nástroj, ktorý bráni vyššej profesionalizácii žien a individuálnemu odbornému uznaniu. Za najzávažnejšie ale treba považovať to, že koncept biologického materstva zakladá diskrimináciu tých žien, ktoré z najrôznejších dôvodov nemôžu alebo nechcú byť biologickými matkami.

Oslobodzovať sa z rôznych diskriminačných aspektov znamená neredukovať ženy/ženskost/ženské na matky/maternosť/matenské. Tento zákaz redukcionistického prístupu nemá nič spoločné so znevažovaním, či nedoceňovaním materstva. Je skôr výzvou dekonštruovať esenciálne chápanie, v ktorom nositeľkou materstva je tá žena, ktorá rodí deti a zabezpečuje tak reprodukciu. Táto úloha nie je ľahká, keď si uvedomíme, že dodnes je silná a vplyvná naturalistická argumentácia materskej starostlivosti a zodpovednosti, „vedecky inovovaná“ niektorými predstaviteľmi sociobiológie, ktorá stavia na priamych analógiách so správaním samičiek živočíchov. Prirovnaním s prírodou sa určuje, čo je „prirodzené“, stanovujú sa odchýlky od „normy“ a kvalifikuje sa neprirodzená žena a zlá matka, ktorá je podozrievaná neraz z toho, že dieťaťu ako privilegovanému objektu, nevenuje všetku svoju pozornosť.

Konzekvencie koncepcie materstva Sary Ruddickovej

Americká filozofka a feministka Sara Ruddicková v knižke s názvom *Materské myslenie* (Ruddick 1989) nám ponúka inú „optiku“. Pritom by sa z ďalej citovanej myšlienky (vety) mohlo na prvý pohľad zdať, že ani ona v zásade neprekročila redukcionistické a esencialistické stanovisko.

Ak materskú prácu a ženské bytie chápeme ako od seba neoddeliteľné, znamená to, že lepšie pochopenie matiek zahrňuje aj hlbšie pochopenie významu ženského bytia a že sa niečo naučíme o ženách, ich obavách, želaniach, očakávaníach a spôsoboch myslenia.²

Pre Ruddickovú je síce „materské“ a „ženské“ od seba neoddeliteľné a prvé je dokonca predpokladom hlbšieho pochopenia druhého, dôležité je však všimnúť si, že materstvo je prezentované ako „materská práca“, „materská prax“, teda cez istý druh činnosti, aktivity a nie ako nejaká pod-

² Kurzívou sú reprodukovanie myšlienky Sary Ruddickovej tak, ako ich uviedla Zuzana Kiczková vo fiktívnom rozhovore – pozri Kiczková 1998.

